

STORA SUNDBY

RAÄ 249, Sorunda socken,
Nynäshamn kommun.

Arkeologisk förundersökning

Rapporter från Arkeologikonsult 2007:2149

Ludvig Pappmehl-Dufay
Alexander Gill

STORA SUNDBY

RAÄ 249, Sorunda socken,
Nynäshamn kommun.

Arkeologisk förundersökning
Rapporter från Arkeologikonsult 2007:2149

Ludvig Pappmehl-Dufay
Alexander Gill

Arkeologikonsult
Box 466
194 04 Upplands Väsby
Tel 08-590 840 41
Fax 08-590 725 41
www.arkeologikonsult.se

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

<u>Inledning.....</u>	<u>7</u>
<u>Topografi och fornlämningsmiljö.....</u>	<u>7</u>
<u>Tidigare inventeringar.....</u>	<u>7</u>
<u>Omfattning och genomförande.....</u>	<u>8</u>
<u>Resultat.....</u>	<u>8</u>
<u>Sammanfattning och utvärdering.....</u>	<u>14</u>
<u>Tekniska och administrativa uppgifter.....</u>	<u>15</u>

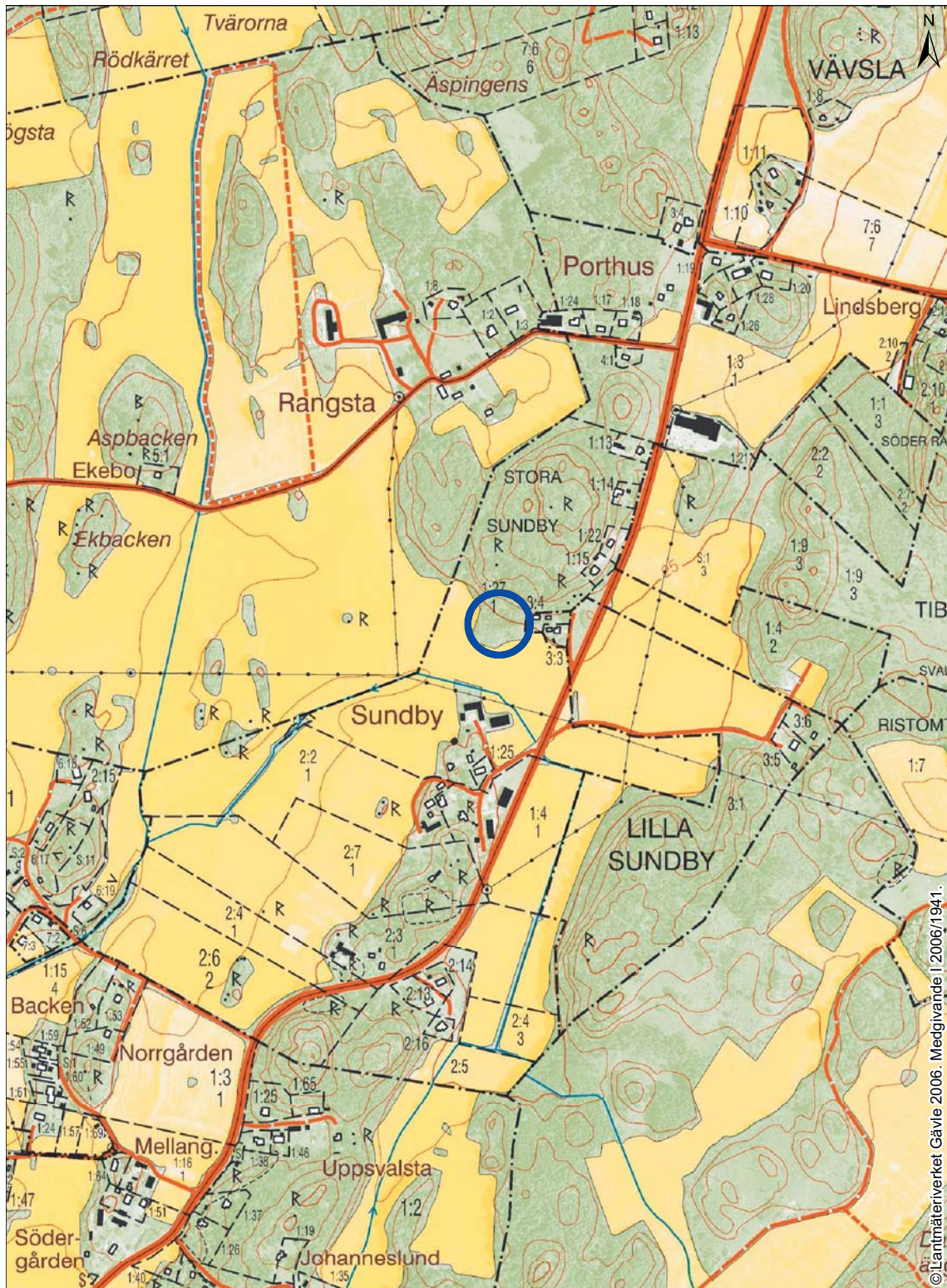

Fig. 1 Utdrag ur Ekonomiska kartan med förundersökningsområdet blåmarkerat. Skala 1:10 000.

INLEDNING

Under två dagar i slutet av juni månad 2007 förundersökte Arkeologikonsult fornlämningen Raä 249 i Sorunda sn, Stockholms län (fig. 1). Undersökningen utfördes på uppdrag av Ingemar Ols-son, med anledning av en planerad avstyckning och nybyggnation på platsen. Syftet med förundersökningen var att avgränsa och fastställa karaktären på fornlämningen Raä 249, vilken tidigare varit registrerad först som gravfält och senare som sentida röjningsröseområde. Som en del i arbetet skulle viss schaktning utföras mellan anläggningarna och 2-3 anläggningar delundersökas. Hela fornlämningen skulle detaljkarteras. Förundersökningen kunde konstatera att rester av ett gravfält, sannolikt från äldre järnålder, finns på platsen i form av minst 18, förmodligen fler, gravar. Utöver detta finns en stensträng i norra delen av området.

TOPOGRAFI OCH FORNLÄMNINGSMILJÖ

Gravfältet Raä 249 är beläget i en flack sydsluttning ca 200 m norr om Sundby i Sorunda sn, Södermanland. I söder och väster begränsas fornlämningen av flack lera vilken idag upptas av uppodlad åker. I norr vidtar en brantare skogsbeklädd backe upp mot ett berg, och i öster begränsas gravfältet av en villatomt. Området är rikt på fornlämningar från olika perioder, med tyngdpunkt på bronsålder och järnålder. Lösfynd från åkrarna i omgivningen inkluderar bland annat trindyxor, skafthålsyxor samt en bit spiralguld, den sistnämnda påträffad knappt 1 km NV om Raä 249. I slättlandskapet söder och väster om Raä 249 finns ett stort antal registrerade skålgropsförekomster, vilket vittnar om en påtaglig närvaro under bronsålder/äldre järnålder. Likaså finns här ett stort antal stensättningar och ”stensättningsliknande lämningar”, och såväl mot norr som öster och söder finns ett flertal gravfält registrerade. På berget direkt norr om gravfältet finns två stensättningar registrerade, Raä 250 (6 m i diameter, 0,2 m hög) och Raä 251 (10 m i diameter, 0,2 m hög). Raä 223 ca 500 m norr om den här berörda fornlämningen beskrevs vid förstagångsinventeringen som ett gravfält bestående av 35 flacka kraftigt övertorvade stensättningar, men avfärdades helt som fornlämning vid revideringsinventeringen 1979. Omkring 200 m söder om den här berörda fornlämningen ligger gravfältet Raä 254, vilken består av 4 högar och 16 runda stensättningar. Vid Sundby finns även en runhäll, Raä 253. Vid Rangsta en knapp km åt NV finns en gropkeramisk boplats. Området som helhet hyser således rikligt med lämningar från större delen av förhistorien.

TIDIGARE INVENTERINGAR

Raä 249 var tills helt nyligen en fornlämning av oklar status. I samband med förstagångsinventeringen på 1950-talet identifierades fornlämningen som ett gravfält bestående av 25 stensättningar 3-10 m i diameter och 0,1-0,5 m höga. Stensättningarna beskrevs som till största delen övertorvade, med påtagligt blandat stenmaterial med stenar från 0,2 upp till 1 m stora. Gravfältet bedömdes vid detta tillfälle som svårt skadat av odling och bebyggelse. Vid revideringsinventeringen knappt 30 år senare gjordes istället bedömningen att de tidigare identifierade gravarna utgörs av röjningssten och s.k. kvickrotshögar, och man föreslog att gravfältet helt skulle avskrivas vilket också skedde. Efter det att gravfältstatusen således hävdades har ett hus uppförts inom den östra delen av fornlämningen enligt 1950-talets avgränsning, varvid flera gravar sannolikt förstörts. Inför den nu planerade tomtavstyckningen har länsstyrelsen gjort bedömningen att såväl gravar som röjningsrö-

sen sannolikt finns på platsen, vilket efter föreliggande undersökning visat sig vara korrekt. Värt att notera i sammanhanget är att området enligt uppgift var betat på 1950-talet, medan det vid tiden för revideringsinventeringen 1979 var kraftigt igenvuxet.

OMFATTNING OCH GENOMFÖRANDE

Arbetet utfördes med en grävmaskin utrustad med planeringsskopa, och tog fyra mandagar i anspråk exklusive grävmaskinist. Samtliga ingrepp och identifierade anläggningar mättes in med totalstation, och påträffade fynd dokumenterades och beskrevs varefter de återdeponerades och täcktes över. Totalt 3 anläggningar delundersöktes, varav två bedömdes som gravar. Delundersökningen bestod i samtliga fall av att en skopbredd togs upp och skiktvis rensades ner centralt i anläggningen. Så snart anläggningens karaktär stod utom rimligt tvivel avbröts undersökningen och schaktet dokumenterades. Vid detaljkarteringen av området beskrevs samtliga identifierade anläggningar avseende storlek och utseende, och en bedömning gjordes avseende respektive anläggnings karaktär (främst i termer av grav kontra röjningssten). Den östligaste delen av fornlämningen kunde dessvärre på grund av tät vegetation inte karteras med totalstation. Detta område besiktades istället noggrant och identifierbara anläggningar stegades in.

RESULTAT

Totalt togs 15 schakt av varierande storlek upp i området. Schaktens numrering framgår i planen figur 2, och varje schakt beskrivs i tabell 1. Målsättningen med schaktningen var att avgränsa fornlämningen och att avgöra de enskilda anläggningarnas karaktär. Viss schaktning mellan anläggningarna utfördes för att fastställa i vilken grad ej synliga lämningar förekommer på platsen. Utöver gravarna och den förmodade stensträngen påträffades inga förhistoriska lämningar, och även de förmodat sentida lämningarna var få. En ca 3 x 1,7 m stor påtagligt illaluktande mörkfärgning i västra delen av området (A106) antogs representera en sentida nedgrävning, troligen för ett dött djur eller liknande. I nordöstra delen av det karterade området finns en djup grop (A115), enligt uppgift ett grävt vattenhål som användes för boskap på 1950-talet då området betades. Från vattenhålet går ett brett dike söderut och möter upp det dike som löper längs med åkerkanten. Två schakt drogs

Schakt	Schaktdjup m	Anläggningar	Indikationer
1	0,25	100, 101	Osäker grav, röjningsröse
2	0,2	-	Inga indikationer
3	0,22	-	Inga indikationer
4	0,24	104	Grav, något osäker
5	0,25	105	Röjningsröse
6	0,21	106, 107	Sentida sopgrop, grav
7	0,26	108, 111	Gravar
8	0,17	107	Grav
9	0,27	-	Inga indikationer
10	0,3	-	Inga indikationer
11	0,3	-	Inga indikationer
12	0,2	111, 112	Gravar
13	0,12	110	Grav
14	0,1	109	Grav
15	0,21	114	Grav
16	0,17	114	Grav

Tabell 1 Schaktbeskrivningar

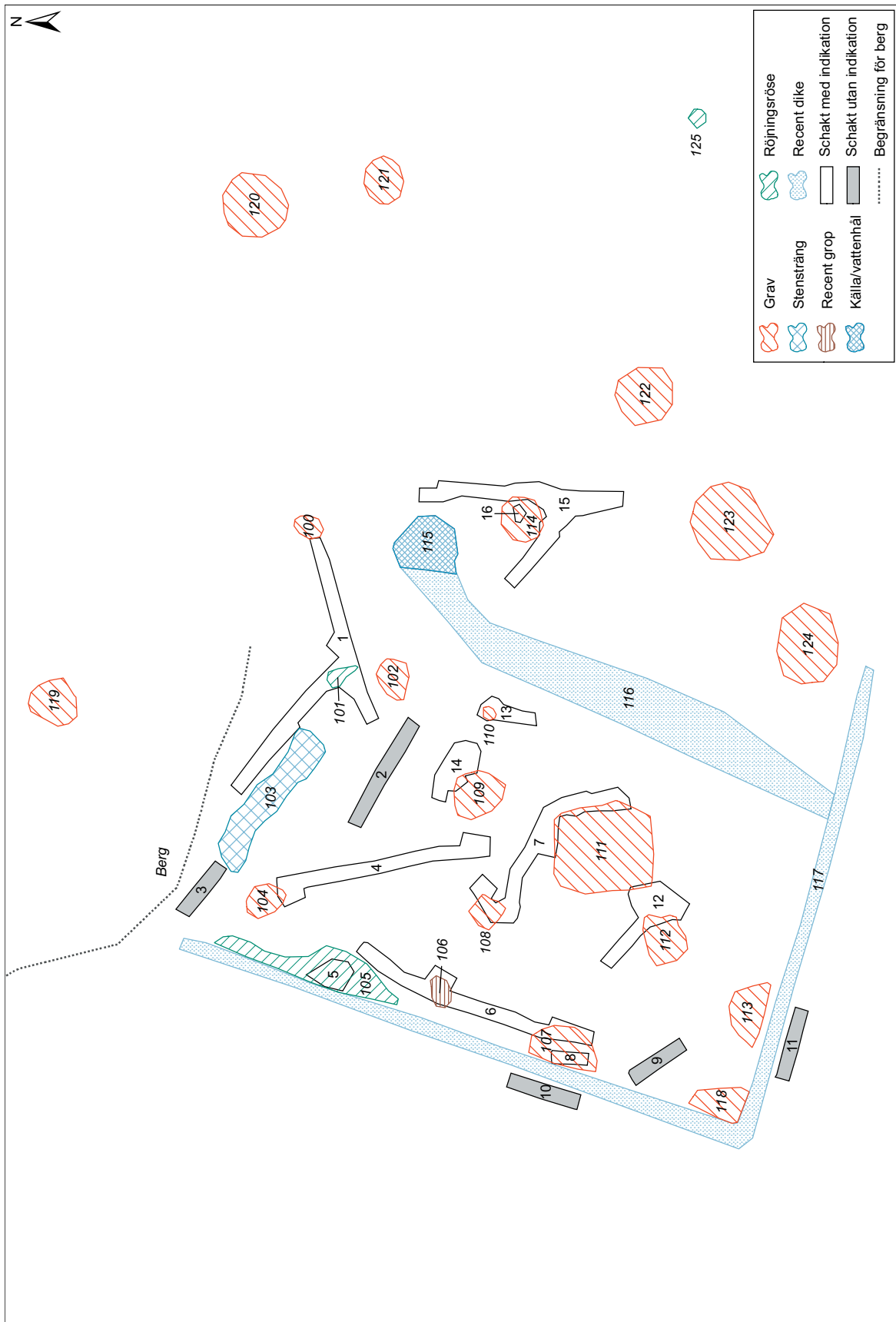

Fig. 2 Resultatet från detaljarteringen, med schaktnummering och anläggningsnummering. Skala 1:500.

Nr	Typ	l (m)	b (m)	h (m)	Beskrivning	Delundersökt
100	Grav?	3	2	0,3	Flack delvis övertorvadstensättning, osäker, något oregelbunden form, 0,3-0,7 m stora stenar.	Nej
101	Röjn.sröse	3	1,5	0,2	Oregelbunden enskiktadstenssamling, sannolikt ej grav.	Nej
102	Grav?	3,4	2,8	0,3	Osäker flackstensättning, ev påbyggd med röjningssten. Blandat stenmaterial, c 0,2-0,6 m stora stenar, flertalet runt 0,5 m.	Nej
103	Stensträng	13,5	2,5	0,4	Stensträng/rest av, löper i ung Ö-V riktning i norra delen av gravfältet parallellt med foten av berget. Blandat stenmaterial, c 0,4-1,5 m stora stenar.	Nej
104	Grav?	4	3	0,2	Flack övertorvadstensättning, ngt osäker (ej framschaktad), blandat stenmaterial c 0,1-0,4 m stora stenar.	Nej
105	Röjn.röse	16	3,5	0,3	Röjningsröse beläget utmed diket och åkern V om gravfältet. Delundersökt, ej grav.	Ja
106	Sopgrop	3	2		Delvis stenfylld grop med påtagligt illaluktande fyllning, ev nedgrävt djur eller liknande, sentida.	Nej
107	Grav	6	3,5	0,3	Vällagd flack övertorvadstensättning, kapad i V av dike och åker, ursprungligen rund och c 6 m i diameter. Delundersökt, fynd av enstaka brända ben, kol samt keramik.	Ja
108	Grav	2,5	2,5	0,3	Vällagd flack övertorvadstensättning, till synes fyrsidig, välsorterat stenmaterial c 0,3-0,4 m stora stenar.	Nej
109	Grav?	4	4	0,3	Flack övertorvadstensättning, ngt osäker, ev fyrsidig, blandat stenmaterial c 0,4-0,7 m stora stenar	Nej
110	Grav	0	1		Blottlagd gravgömma/brandlager, mörkfärgning kring ett par stenar, rikligt med tvättade brända ben synligt vid rensning. Spridda stenar öster om anl. Möjligen förstördstensättning, annars grav utan överbyggnad.	Nej
111	Grav	9	9	0,5	Flack delvis övertorvadstensättning, till synes fyrsidig, något oklar utbredning mot V, stenar c 0,3-0,5 m stora.	Nej
112	Grav	4	3	0,3	Flack övertorvadstensättning, till synes fyrsidig, 0,3-0,4 m stora stenar.	Nej
113	Grav	5	3	0,3	Flack övertorvadstensättning, klippt av dike och åker i S, ursprungligen rund och c 5 m i diameter, stenar c 0,2-0,4 m stora.	Nej
114	Grav	3	4	0,2	Flack övertorvadstensättning, något oregelbunden, stenar c 0,2-0,4 m stora, delundersökt, fynd av enstaka brända ben, kol och mörkblå till svart försmält glaspärla.	Ja
115	Vattenhål	5,5	5,5		Källa/vattenhål, enligt uppgift använd under 1900-talet för vattning av boskap.	Nej
116	Dike				Dike, löper från vattenhålet 115 och söderut mot åkern, möter diket 117 i rät vinkel.	Nej
117	Dike				Dike, avgränsar den bevarade delen av gravfältet mot S och V.	Nej
118	Grav?	4	2,5	0,2	Osäker grav, kraftigt övertorvad och isåfall skadad i S och V av diket 117. Stenar c 0,2-0,3 m stora.	Nej
119	Grav?		4	0,4	Osäker grav. Kraftigt övermossadstenssamling av c 0,3-0,8 m stora bitvis löst liggande stenar, belägen i skogsslutning upp mot berget norr om gravfältet.	Nej
120	Grav	6	6	0,3	Övertorvadstensättning, ej karterad, belägen i gravfältets östra del knappt 20 m V om husets NV hörn, c 0,4-0,6 m stora stenar.	Nej
121	Grav	3	4	0,2	Övertorvadstensättning, ej karterad, belägen i gravfältets östra del ca 6-7 m V om tomgränsen omkring 5 m söder om husets, c 0,4-0,6 m stora stenar.	Nej
122	Grav	5		0,2	Övertorvadstensättning, rund	Nej
123	Grav	7		0,3	Övertorvadstensättning, rund	Nej
124	Grav	6		0,4	Övertorvadstensättning, rund	Nej
125	Odl.röse	0,5	0,5		Odlningsröse av sentida karaktär bestående av ett flertal 0,3-0,4 meter stora stenar	Nej

Tabell 2 Anläggningsbeskrivningar

ute i åkern söder och väster om gravfältet, i syfte att undersöka huruvida gravrester eller andra lämningar trots långvarig plöjning kunde finnas här. Båda schakten placerades direkt utanför skadade gravar, där det bedömdes finnas störst chans att påträffa rester efter anläggningarna. Inga sådana kunde dock ses, och åkermarken torde således inte kunna förväntas dölja några påtagliga rester efter gravfältet.

Samtliga anläggningar beskrivs i tabell 2. Här framgår även vilka anläggningar som delundersöktes. Tolkningarna som ges i tabellen bygger på ockulär besiktning samt i förekommande fall på resultatet av delundersökningen. Totalt identifierades 18 gravar, 1 stensträng och 3 röjningsrösen. Två av gravarna är belägna öster om det detaljkarterade området och kunde på grund av tät vegetation inte mätas in. Båda utgörs av flacka delvis övertorvade stensättningar, omkring 5-6 m i diameter och 0,2-0,3 m höga. Tre av de övriga gravarna (grav 107, 110 och 114) kan på grundval av fynd betraktas som helt säkra gravar, medan sju på grundval av utseende och form betraktas som ganska säkra och sex som något osäkra gravar. Stensträngen är 13 m lång och 3 m bred, och sträcker sig i OSO-VNV riktning i norra delen av gravfältet. Två av de osäkra gravarna är belägna nord och nordost om stensträngen, övriga gravar ligger söder om denna. Tre av gravarna (grav 107, 113 och 118) har skurits av det dike som löper längs med åkerkanten i S och V och som avgränsar den bevarade delen av gravfältet mot åkern. Det största röjningsröset, A105, ligger längs med nämnda dike i västra delen av gravfältet. Det mindre röjningsröset, A101, ligger strax öster om stensträngen i NO hörnet av det karterade området, d.v.s. förhållandevis långt från den nutida åkermarken. Karaktäriseringen som röjningsrösen bygger på anläggningarnas form och i det ena fallet (A105) på läget tillsammans med avsaknaden av fynd vid delundersökningen.

I tre gravar påträffades brända ben, och i två av dessa framkom även andra fynd. Grav 110 var ej synlig ovan mark men framträdde strax under grästorven som en mörkfärgning intill några stenar. I ytan fanns rikligt med krossade till synes tvättade brända ben (fig. 3). Denna grav undersöktes ej. Grav 107 delundersöktes (schakt 8), varvid enstaka till synes tvättade brända ben och en skärva förhistorisk keramik påträffades (fig. 4, 5). Även grav 114 delundersöktes, varvid enstaka till synes tvättade brända ben framkom samt en försmält mörk glaspärkla (fig. 6, 7).

Fig. 3 Den blottlagda gravgömman i grav 110. Foto från N.

Fig. 4 Grav 107.

Ett förslag till avgränsning av gravfältet visas i figur 8. Avgränsningen visade sig problematisk, då gravfältet uppenbarligen tidigare varit betydligt större och så gott som hela den bevarade flacka sluttningen idag tycks upptas av gravar. Mot söder och väster ges avgränsningen av åkern och diket, och mot öster ges avgränsningen av tomtgränsen till det hus som uppfördes efter revideringsinventeringen 1979. Den östligaste identifierade graven (p.g.a. tät vegetation ej inmätt) ligger omkring 20 m väster om boningshuset, strax utanför tomtgränsen. Mot norr är avgränsningen något osäker; den här nordligaste karterade anläggningen grav 119 i sluttningen upp mot berget bedömdes som osäker, och det är möjligt att fler dylika skulle påträffas vid en mer grundlig inventering av skogsbacken. Vidare är det inte långt upp till de sedan tidigare registrerade stensättningarna Raä 250 och 251, och det är således möjligt att gravfältet ursprungligen haft en fortsättning upp längs sluttningen. Av karteringen att döma tycks dock den tätaste förekomsten av gravar vara ner mot åkern på den idag bevarade delen av gravfältet.

Fig. 5 Fynd från grav 107.

Fig. 7 Fynd från grav 114.

Fig. 6 Grav 114.

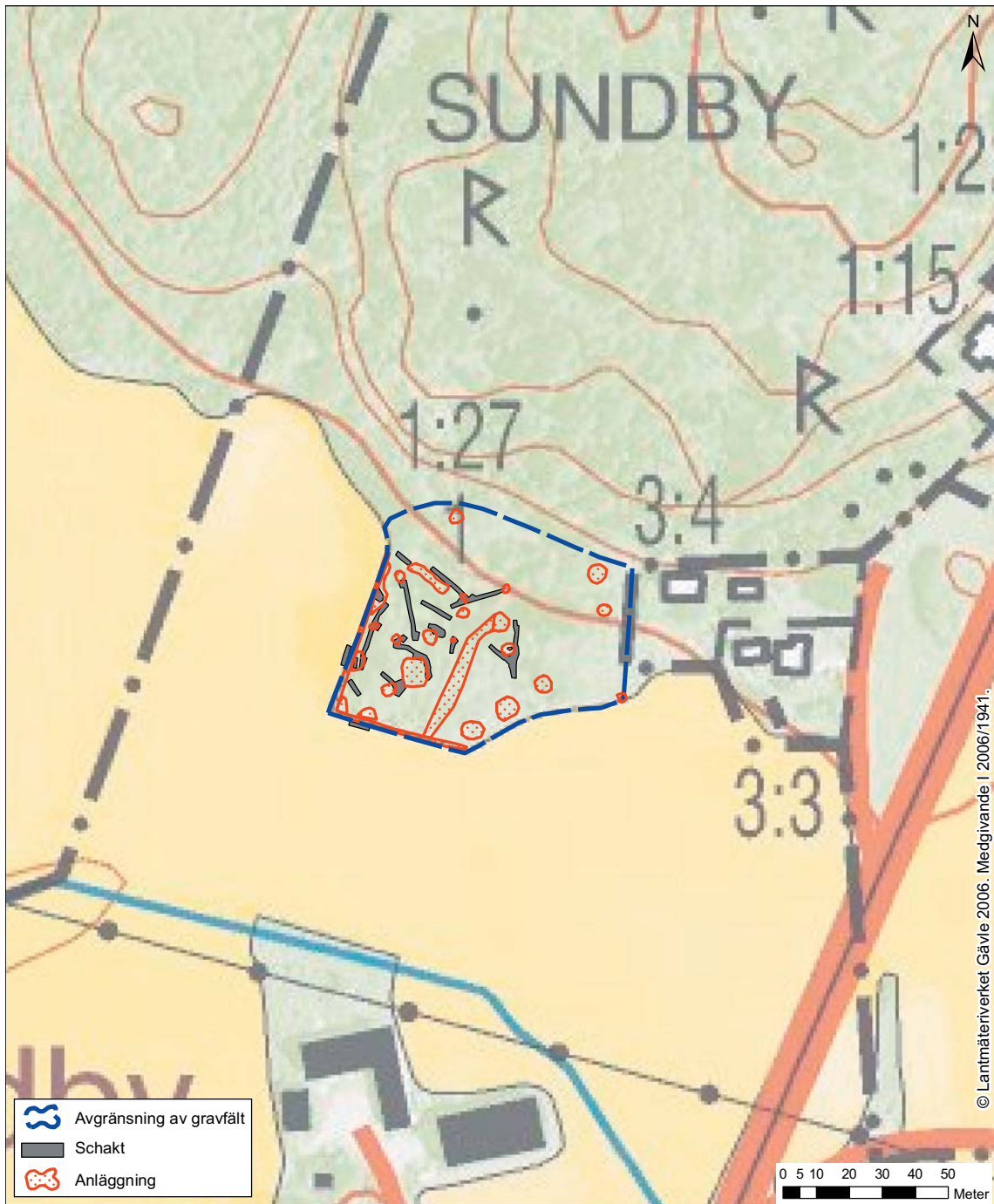

Fig. 8 Förslag till avgränsning av gravfältet. Skala 1:2000

SAMMANFATTNING OCH UTVÄRDERING

Förundersökningen har visat att rester av ett gravfält tveklöst föreligger på platsen, och merparten av de synliga anläggningarna har bedömts vara gravar. Av gravskick och gravformer att döma (flacka övertorvade stensättningar, oregelbundna, runda och firsidiga, tvättade enstaka brända ben) tillhör gravfältet den äldre järnåldern. Med facit i hand tycks det som att bedömningen vid förstagångsinventeringen, att gravfältet bestod av ca 25 anläggningar, i stort kan ha varit riktig eller kanske till och med tilltagen i underkant. Att det som finns kvar av gravfältet skulle var mycket svårt sargat, så som det skrevs i förstagångsinventeringen, kunde inte direkt påvisas vid förundersökningen men kan ändå vara fallet. Bland de 18 gravar som identifierades vid föreliggande förundersökning var två helt osynliga ovan mark, och sannolikheten är stor att fler dylika döljer sig. Samtidigt är det rimligt att anta att ett antal gravar i östra delen av gravfältet förstörts efter att gravfältstatusen hävdes 1979.

TEKNISKA OCH ADMINISTRATIVA UPPGIFTER

Lst dnr: 431-07-32927

Projektnummer: 2149

Plats: Sundby 1:27, Nynäshamns kommun

Typ av undersökning: Förundersökning

Fornlämning: Raä 249, Sorunda socken

Exploatör: Ingemar Olsson

Projekttyp: Avstyckning och nybyggnation

Projektledare: Ludvig Pappmehl-Dufay

Fältpersonal: Ludvig Pappmehl-Dufay och Alexander Gill

Undersökningsområdets storlek: ca. 50x50 meter (2500kvm)

Arkeologikonsult Tel 08-590 840 41
Box 466 Fax 08-590 725 41
194 04 Upplands Väsby www.arkeologikonsult.se

